

Examen HAVO

2017

tijdvak 1
maandag 22 mei
09.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Achter het correctievoorschrift is een aanvulling op het correctievoorschrift opgenomen.

Dit examen bestaat uit 30 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 60 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Openbaar Ministerie onder vuur

Bij deze opgave horen de teksten 1 en 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In 2015 kwam het Openbaar Ministerie (OM) verschillende keren onder vuur te liggen. Deze opgave gaat over twee voorbeelden van kritiek op de werkwijze van het OM. Het eerste voorbeeld gaat over een situatie waarbij het OM geweldsincidenten van politieagenten in eerste instantie niet heeft vervolgd, maar door het gerechtshof wordt gedwongen agenten wel te vervolgen (zie tekst 1). Het tweede voorbeeld gaat over kritiek van Philippe Remarque, hoofdredacteur van *de Volkskrant* op de werkwijze van het OM in de Valkenburgse zedenzaak (zie tekst 2).

Lees tekst 1.

Door klachten van burgers over gebruik van geweld door politieagenten neemt het gerechtshof steeds vaker de beslissing om agenten te laten vervolgen voor ontoelaatbaar politiegeweld.

- 2p 1 Leg uit dat deze beslissing van het gerechtshof begrepen kan worden vanuit de kerngedachte van de rechtsstaat (de achtergrond van de rechtsstaatgedachte). Noem eerst de kerngedachte van de rechtsstaat.

Onder bepaalde voorwaarden mag de politie geweld gebruiken.

- 1p 2 Met welk begrip wordt omschreven dat alleen de overheid geweld mag gebruiken?

Gebruik de regels 1 tot en met 14 van tekst 2.

Straffen hebben verschillende doelen. Eén van deze doelen is vergelding.

- 2p 3 Leg uit welk ander doel van straffen het OM wilde bereiken volgens de regels 1 tot en met 14.

Gebruik de regels 15 tot en met 34 van tekst 2.

Philippe Remarque heeft kritiek op de werkwijze van het OM. Door deze werkwijze komt één van de uitgangspunten van **het strafprocesrecht** onder druk te staan.

- 2p 4 Welk uitgangspunt van **het strafprocesrecht** komt onder druk te staan volgens Remarque in het tekstfragment? Leg je antwoord uit.

Gebruik de regels 35 tot en met 52 van tekst 2.

De rechter legde de verdachten in veel gevallen één dag gevangenis en een taakstraf op. Remarque spreekt in dit geval over een 'trucje'. Toch heeft de rechtbank zich gehouden aan een beginsel van de rechtsstaat.

- 2p 5 – Welk beginsel is dit?
– Geef een reden waarom de schrijver spreekt over een 'trucje'. Betrek in je uitleg een gegeven uit het tekstfragment.

Gebruik tekst 2.

Bij het bestrijden van criminaliteit heeft elke macht van de Trias Politica zijn eigen taak of taken.

- 3p 6 Noem elke macht van de Trias Politica en geef van elke macht een citaat uit tekst 2 waarin een taak van die macht naar voren komt.

Opgave 2 De politie en sociale media

Bij deze opgave horen de teksten 3 tot en met 5 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over de vraag hoe de politie en de journalistiek gebruikmaken van sociale media. Berichtgeving via sociale media kan voor de politie zowel voor- als nadelen hebben.

Gebruik tekst 3 en lees tekst 4.

Uit tekst 3 en 4 blijkt dat de grenzen tussen massacommunicatie en interpersoonlijke communicatie zijn vervaagd.

- 2p 7 Leg uit aan de hand van **twee gegevens uit tekst 3** hoe massacommunicatie en interpersoonlijke communicatie steeds meer op elkaar zijn gaan lijken. Betrek in je uitleg twee kenmerken van massacommunicatie.

Gebruik tekst 3 en tekst 4.

Medewerkers van de Rotterdamse politie hebben een persoonlijk verhaal gezet op Facebook (zie tekst 3 en 4).

De media vervullen verschillende functies **voor het individu**, zoals bij het persoonlijke verhaal van de medewerkers van de Rotterdamse politie:

- de informatiefunctie: lezers op Facebook krijgen informatie over het werk van de politie en
- de opiniërende functie: lezers op Facebook kunnen zich een mening vormen over het werk van de politie.

- 2p 8 Welke **twee andere** functies van de media voor het individu kan het persoonlijke verhaal van de agenten vervullen voor de lezers op Facebook? Leg je antwoord uit.

Gebruik tekst 5.

Nederland is een informatiemaatschappij.

- 2p 9 Geef twee kenmerken van de informatiemaatschappij en geef bij elk kenmerk een voorbeeld uit tekst 5.

Gebruik de teksten 3 tot en met 5.

Berichtgeving in de media over het werk van de politie kan zowel een positief als een negatief effect hebben op de beeldvorming.

- 2p 10 Leg uit welke theorie over de invloed van de media kan verklaren dat deze berichtgeving over het politiewerk bij sommige mensen tot een positief beeld van het politiewerk leidt, terwijl andere mensen juist een negatief beeld krijgen over het werk van de politie.

Gebruik tekst 3 en 5.

Algemeen Dagblad (zie tekst 3) en *De Telegraaf* (zie tekst 5) hebben verhalen die op Facebook stonden, overgenomen.

Dagbladen kun je in verschillende categorieën indelen.

- 2p 11 – Geef aan tot welke categorie dagbladen *Algemeen Dagblad* en *De Telegraaf* behoren.
- Leg uit dat deze verhalen van Facebook aansluiten bij deze categorie dagbladen.

Gebruik tekst 5.

Stel, dat een leerling-journaliste de opdracht krijgt om een artikel te schrijven over de gebeurtenissen uit tekst 5. Zij dient daarbij rekening te houden met journalistieke normen.

- 4p 12 – Noem twee journalistieke normen.
- Beschrijf aan de hand van gegevens uit tekst 5 hoe de leerling-journaliste aan elk van deze twee normen zou kunnen voldoen.

Opgave 3 Aanvraag referendum over de associatie- overeenkomst van de Europese Unie met Oekraïne

Bij deze opgave hoort tekst 6 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over het aanvragen van het raadgevend referendum over de associatieovereenkomst tussen de Europese Unie (EU) en Oekraïne.

Sinds juli 2015 mogen burgers en organisaties in Nederland op grond van de Wet Raadgevend Referendum een raadgevend referendum aanvragen over wetsvoorstellen die het parlement al heeft goedgekeurd. De eerste organisatie die gebruik heeft gemaakt van de nieuwe wet was het comité *GeenPeil* (zie tekst 6). In september 2015 verzamelde *GeenPeil* via zijn website en de weblog *GeenStijl* 427.939 handtekeningen, ruim voldoende om het referendum over de associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne aan te vragen bij de Kiesraad.

Op 6 april 2016 vond dit raadgevend referendum plaats.

De uitslag van het referendum van 6 april 2016 was als volgt: 61% stemde tegen de associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne en 38,21% voor. Het opkomstpercentage kwam uit op 32,28, bij een opkomstdrempel van 30%.

Gebruik tekst 6.

Er worden twee categorieën knelpunten onderscheiden in het Nederlandse staatsstelsel:

- knelpunten met betrekking tot het democratische gehalte van het politieke systeem;
- knelpunten als gevolg van de omgeving van het politieke systeem.

De activiteiten van *GeenPeil* hebben betrekking op beide categorieën van knelpunten.

- 2p **13** Noem één knelpunt met betrekking tot het democratische gehalte van het politieke systeem dat te herkennen is in tekst 6 en geef het hierbij behorende citaat uit tekst 6.
- 2p **14** Noem één knelpunt als gevolg van de omgeving van het politieke systeem dat te herkennen is in tekst 6 en geef ook het hierbij behorende citaat uit tekst 6.

Over het houden van een referendum zijn de meningen verdeeld. Het feit dat een deel van de kiezers niet begrijpt waarover er precies gestemd wordt, kan als een argument tegen het houden van een referendum worden beschouwd. Ook kunnen mensen tegen het houden van een referendum zijn vanwege de kosten en de vertraging van het politieke besluitvormingsproces.

- 2p 15 Geef nog **twee andere** argumenten tegen het houden van een (raadgevend) referendum.

Argumenten voor een (raadgevend) referendum zijn onder andere:

- burgers hebben direct invloed op de besluitvorming en
- een referendum draagt bij aan het vergroten van de representativiteit van het beleid / de politieke besluitvorming.

- 1p 16 Leg uit dat een raadgevend referendum kan bijdragen aan het vergroten van de representativiteit van het beleid / de politieke besluitvorming.

In artikel 1 van de associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne staan de doelstellingen van deze overeenkomst.

Deze doelstellingen komen overeen met de doelstellingen van de EU.

- 2p 17 Noem twee doelstellingen van de EU.

Opgave 4 Grenzeloos bellen binnen de Europese Unie

Bij deze opgave horen de teksten 7 en 8 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Als Europees burger kun je vrij reizen tussen de meeste EU-landen, kun je wonen en werken in een ander EU-land en betaal je in veel EU-landen met dezelfde munt.

In de wereld van mobiel bellen was het echter een ander verhaal: op dit terrein waren de grenzen tussen de verschillende EU-lidstaten nog verre van verdwenen.

De Consumentenbond kwam begin juni 2015 in actie tegen de roamingkosten (zie tekst 7). Roamingkosten zijn de extra kosten die providers aan hun klanten in rekening brengen als ze met hun mobiele abonnement in het buitenland mobiel bellen, sms'en en internetten. Eind juni 2015 werd er in Brussel een akkoord bereikt om een eind te maken aan de roamingkosten (tekst 8).

Gebruik tekst 7.

De Consumentenbond is een pressiegroep.

- 2p 18 Toon aan met behulp van twee gegevens uit tekst 7 dat de Consumentenbond een pressiegroep is.

Gebruik de regels 6 tot en met 9 van tekst 7.

Het Europees Parlement is voor het afschaffen van de roamingkosten. Een ander orgaan binnen de Europese Unie ligt dwars.

- 2p 19 – Op welk orgaan van de Europese Unie doelt de Consumentenbond met de uitspraak “de EU-lidstaten liggen dwars”?
- Hoe is dit orgaan samengesteld?

Lees tekst 8.

In tekst 8 is in de regels 11 en 24 de naam van een Europees orgaan weggelaten.

- 1p 20 Welk orgaan van de Europese Unie hoort op de puntjes van **(1)** te staan?

Bij het vak maatschappijwetenschappen worden vier benaderingswijzen gebruikt voor de analyse van maatschappelijke vraagstukken. Eén daarvan is de veranderings- en vergelijkende benaderingswijze. Hieronder staat een aantal veranderingsprocessen (basisbegrippen) die bij deze benaderingswijze horen:

- democratisering;
- duurzame ontwikkeling;
- emancipatie;
- globalisering;
- individualisering;
- privatisering.

- 2p 21 Leg uit van welk veranderingsproces de afschaffing van de roamingkosten in de lidstaten van de EU een voorbeeld is.

Opgave 5 De kosten van criminaliteit

Bij deze opgave horen de figuren 1 en 2 en tekst 9 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Hoewel de geregistreeerde criminaliteit al jaren daalt (zie figuur 1), blijft veiligheidszorg (zie figuur 2) voor de overheid een grote kostenpost. Mede om die reden kwam toenmalig staatssecretaris Teeven (Veiligheid en Justitie) in januari 2014 met een wetsvoorstel om gedetineerden zelf mee te laten betalen aan de kosten die gepaard gaan met de strafrechtelijke procedure en de uitvoering van de straf (zie tekst 9). Het voorstel kreeg veel kritiek van onder andere rechters en advocaten. Hoewel de Tweede Kamer in juni 2014 met de plannen had ingestemd, besloot het kabinet in november 2015 om het wetsvoorstel in te trekken.

Gebruik figuur 1.

Om omvang van de criminaliteit vast te stellen maken onderzoeksbureaus zoals het Centraal Bureau voor de Statistiek gebruik van verschillende kwantitatieve gegevensbronnen of onderzoeksmethoden.

- 2p 22 a Geef aan op welke gegevensbron het aantal misdrijven uit figuur 1 gebaseerd is.
- b De gegevens van welke delictgroep uit figuur 1 zijn vermoedelijk het meest betrouwbaar? Leg uit waarom dit zo is.

Er zijn verschillende sociologisch-criminologische theorieën die criminaliteit verklaren zoals de gelegenheidstheorie. Volgens de gelegenheidstheorie hangt de keuze om wel of geen misdrijf te plegen af van de situatie, die bepaald wordt door drie factoren. Met behulp van deze drie factoren van de gelegenheidstheorie kan men verklaren waarom vermogensmisdrijven zijn afgenomen, zie figuur 1.

- 3p 23 – Noem deze drie factoren van de gelegenheidstheorie.
- Leg met behulp van een factor van de gelegenheidstheorie uit hoe het aantal vermogensmisdrijven zoals inbraak in woningen kan dalen.

Gebruik figuur 2.

Bij de activiteit 'vervolging' speelt de officier van justitie een belangrijke rol.

- 3p 24 Noem **drie andere** activiteiten uit figuur 2 waarbij de officier van justitie een van de betrokken actoren is.
- Geef bij elke activiteit een omschrijving van de rol of de taak die de officier van justitie daarbij vervult.

Gebruik de regels 1 tot en met 23 van tekst 9.

De politieke besluitvorming over het wetsvoorstel van staatssecretaris Teeven kan beschreven worden met behulp van het systeemmodel.

- 2p 25 In welke hoofdfase van het systeemmodel bevindt zich de politieke besluitvorming over het wetsvoorstel van de staatssecretaris? Leg je antwoord uit.

Gebruik de regels 24 tot en met 33 van tekst 9.

De wetsvoorstellen van staatssecretaris Teeven zijn het resultaat van een afspraak tussen de VVD en de PvdA. Beide partijen hebben een eigen visie op criminaliteitsbeleid.

- 1p 26 Leg uit dat deze wetsvoorstellen aansluiten bij de visie van de VVD op criminaliteitsbeleid.

Lees de regels 30 tot en met 33 van tekst 9.

De wetsvoorstellen komen voort uit afspraken die de VVD en de PvdA maakten in het regeerakkoord. Ondanks het feit dat deze aanpak minder bij de visie op criminaliteitsbeleid van de PvdA past, is de PvdA toch akkoord gegaan met deze afspraken in het regeerakkoord.

- 2p 27 Geef één mogelijke reden waarom de PvdA akkoord is gegaan met deze afspraak. Onderbouw je reden met een kenmerk van het regeerakkoord.

In het regeerakkoord van 2012 van het kabinet-Rutte 2 stonden ook de volgende zinnen over veiligheid en justitie: “Door een goede onderlinge samenwerking kunnen ouders, onderwijs, jeugdzorg en politie tijdig risicogedrag signaleren en zo criminele carrières voorkomen. De rechter krijgt de mogelijkheid als aanvullende maatregel “ter beschikking aan het onderwijs” (TBO) op te leggen.”

- 1p 28 Leg uit dat deze wensen aansluiten bij de visie van de PvdA op criminaliteitsbeleid.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Opgave 6 Het Jeugdjournaal

Bij deze opgave horen tekst 10 en figuur 3 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Binnen de Nederlandse Publieke Omroep (NPO) heeft de NOS de wettelijke taak om nieuwsprogramma's te verzorgen. In 1981, toen het NOS Journaal zijn 25-jarige jubileum vierde, werd speciaal voor kinderen tussen de 9 en 12 jaar het Jeugdjournaal opgericht. Nederland was toen het tweede land ter wereld dat een journaal speciaal voor deze jonge doelgroep uitzond. In 2016 bestond het Jeugdjournaal alweer 35 jaar (zie tekst 10).

Gebruik de inleiding en tekst 10.

Zowel de NPO als de commerciële omroepen zenden journaals of nieuwsprogramma's uit. In tegenstelling tot de NPO hebben de commerciële omroepen geen apart journaal voor kinderen.

- 2p **29** Geef een verklaring voor het feit dat de NPO wél een Jeugdjournaal heeft. Betrek in je antwoord:
- een kenmerk van de Mediawet met een gegeven uit de Inleiding of tekst 10 en
 - de wijze van financiering van de NPO.

Gebruik tekst 10 en figuur 3.

- 2p **30** Geef een verklaring voor het feit dat de commerciële omroepen **geen** Jeugdjournaal hebben, maar **wel** een journaal of nieuwsprogramma voor volwassenen. Betrek in je verklaring:
- een gegeven uit tekst 10 en
 - een gegeven uit figuur 3.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.